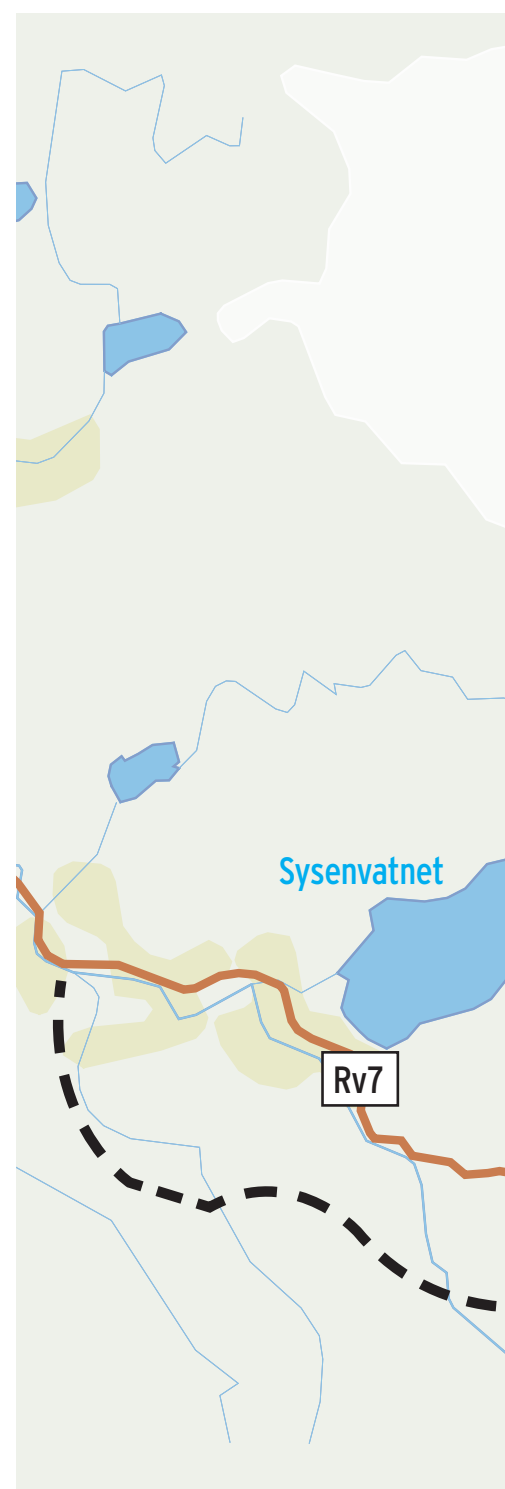


«Her på Sumtangen, i dag en ødslig og forblåst avkrok langt utenfor allfarvei, er det vi har funnet de eldste sporene etter mennesker på Hardangervidda. Ved roten av tangen, et steinkast eller så fra vannet, løfter det seg en liten høyde over den lavere strandbredden og tangen. En gang for mellom 8000 og 8500 år siden holdt det til en gruppe mennesker på denne høyden...».

(Svein Indrelid, «Hardangervidda», 1985)



Far etter folk: En heller et sted under Hallingskarvet.



Ferdsele over Ha

HARDANGERVIDDA er det største høyfjellsplatået i Europa, og ble i 1595 omtalt av biskop Jens Nilssøn som «it Field heder Vijd», d.e. «vidden». Men to diplom – eller brev – fra 1483 bruker også samme navnet. I førstningen av 1600 tallet ble vidda omtalt som «Halnefield».

Over Hardangervidda kan det ha vært ferdsel i flere tusen år. De første som tråkket vei var reinsdyr og veidemenn. Dette gjør at veidestiene naturlig nok må være de eldste, men stølsveiene er fra eldre tider langt bak de vi har skriftlige kilder på.

DRIFTEVEIENE GIKK OPP fra nesten hver bygd og grend. På vestsiden av vidda brukte f.eks. vossingene veien fra Ringøy om Dalamot til Hadlaskard og den Sørlige Nordmannsslepa i noen grad. Fra Ytre Bu førte og en driftevei østover. Det ble fortalt at føringsbåtene kom fra Ulvik og la til ved Krokastø – nøstplassen til Indre Bu. Derifra ble dyrene drevet til Ytre Bu.

Fra Storabrekko dro driftene opp Mjøsstølshaugen, Leite og stølsveien

opp Ytre Bu lien. Siden gikk veien til Dalamot og over Austmannaleitet videre innover Vidda. Navn som Driftavegen og Driftahaugen forteller om drifteferdselen her.

Alle lokale veier for folk i Eidfjord mot Nordmannslågen gikk enten over Steinstøl og Dyresminnet eller over Rjoto og gjennom Eldfyremminnet. Eldfyremminnet ligger mellom Låghelernuten og Lægredsnuten.

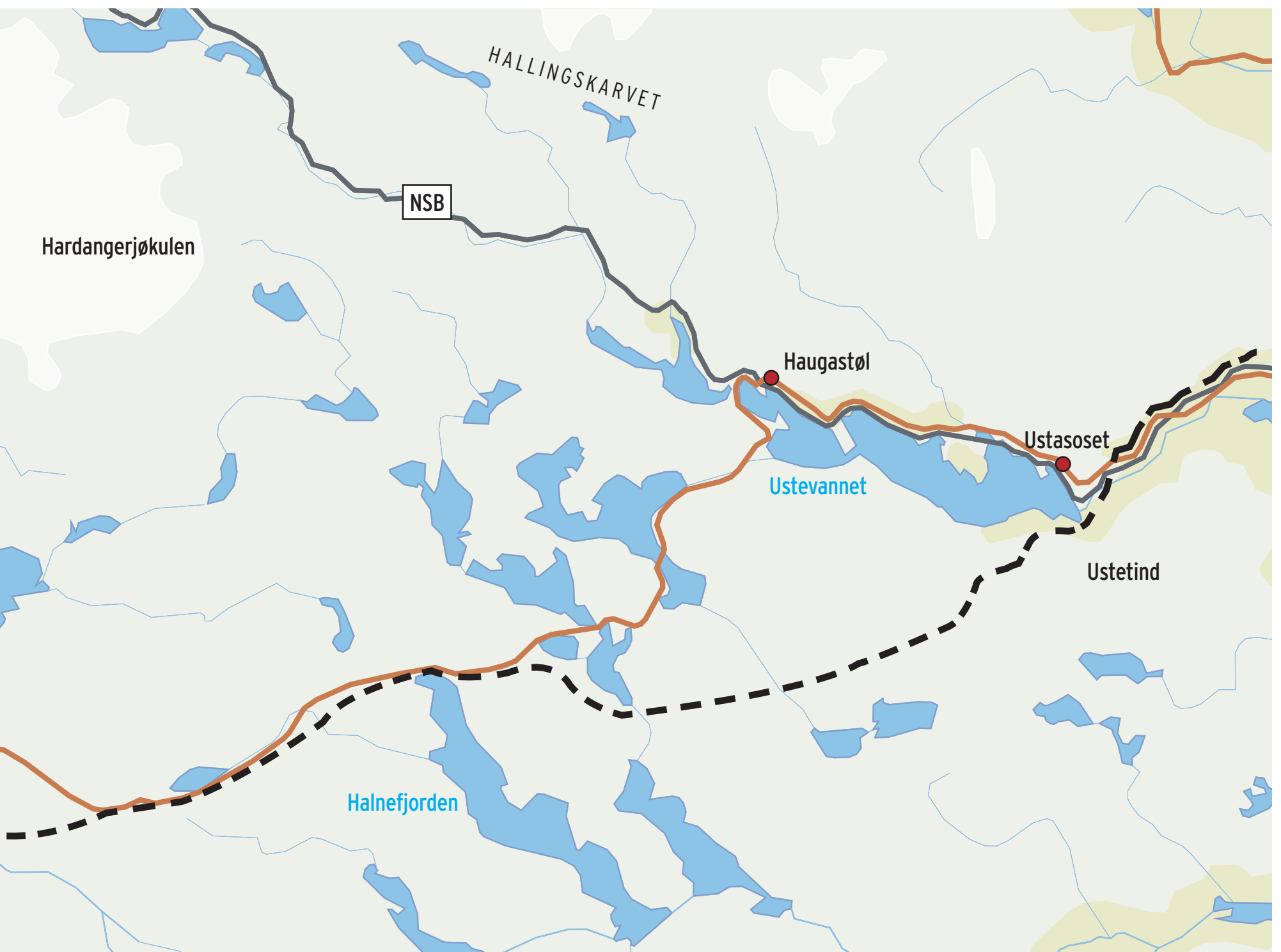
DE ELDSTE SKRIFTLIGE kilder på støler har vi fra tidlig 1600 tall, men vi må ikke la oss villedes av mangelen på skriftlige kilder. Arkeologisk og etnologisk granskning viser at stølsbruket på vidda er like gammelt som jordbruket i dalene og ved fjordene i nabolaget til vidda. Drifteveiene er nok nyere, men de fantes i alle fall på andre halvparten av 1600 tallet. Og alt ifra gammel tid var det kontakt mellom de forskjellige bygdelag rundt vidda.

Alt dette gjorde at det oppsto spesielle ferdselsveier over Hardangervidda. Det var veier fra den ene bygd til den annen. Det var stølsveier og veier til

jakt og fiskesteder. Flere av disse veiene ble også brukt av gjennomreisende, som biskopen av Stavanger når han dro på sin visitasferd til Hallingdal og Valdres. Som en ser er det her veier med forskjellig bruksområde.

MELLOM DE FØRSTE STØLENE i Hardanger som er nevnt i dokument, er de til Helland og Opedal. Det heter i et dokument fra 1600 tallet at disse gårdene «haffuer 5 Mile til Setters om Sommeren». Trolig er dette stølene ved Ope-sjovatnet. Disse stølene forlot Opedal i 1650 og flyttet til Finnabu. I 1650 ble Gryting, Grøndal og Stavalid nevnt. Det var trolig omkring 1600 at midt- og nedre Sekse flytter fra Munkabu til Kvannabakkene. I 1723 matrikkelen er alle Sekse brukene samlet der.

På slepa dro folk både med fredelige og mindre fredelige hensikter. Inge Bårdssøn's saga forteller om baglerne som i 1205 dro fra Oppland over Hardangervidda og ned i Hardanger. Trolig dro de ned Austmannaveien til Simadalen. Derfra fór de herjende ut fjorden til Rogaland.



Hardangervidda

Ferdselsåre:
Kartet viser Nordmannsslepa/ Bispeveien fra Ustedalen i øst i retning Måbødalen i vest.

DET HAR REIST MYE gjevt folk over Hardangervidda fra Hardanger til Hallingdal. Ifølge sagnet skal Kristian II – kronet til konge i 1514 – på en tilbaketur fra Bergen til Oslo, ha kommet ned i Hallingdal. Sagnene forteller også om Erik Valckendorff som skal ha vært på en rekognoseringstur over Hardangervidda nettopp for den samme konge. Også stattholder Ulrik Fredrik Gyldenløve skal ha vært over fjellet fra Eidfjord til Hallingdal.

Ned til Tveit kom trolig baglerne i 1205. Fra Simadal dro de i båt ut Hardangerfjorden. Fra Simadal kjennes et sagn om en varde Gyldenløve lot bygge i Simadalsberget. Den 18. juli i 1667 skal Gyldenløve ha reist over Hardangervidda. Den 20.7.1667 skal han ha vært i Ål prestegård. Etter sagnet skal Gyldenløve den 20.7.1667 ha risset med en diamant på en rute i Åls prestegård følgende: «Den 20de Juli 1667, Omnia si perdas, faman servare memento».

FERDSELEN PÅ DE sørvestlige deler av Hardangervidda var fra vest, mens

ferdselen på de nordvestlige deler var fra øst. Typisk for dette er Haringslepet fra vest og Austmannaveien fra øst. Begge veier ligger grovt sett på hver sitt ytterpunkt. Haringslepet går opp på vidda innerst i Sørfjorden, mens Austmannaveien går opp på vidda ved gården Tveit i Simadalen. I Simadalen finnes også to andre fjellveier. Lengst inne ligger Anderstigen og mellom den og Austmannaveien ligger Bakkalaupet.

Naturlig nok gikk alle disse forskjellige veiene sammen over store deler på Hardangervidda, og det dannet seg spesielle traseer som var mer brukt enn andre. Hvilke som var mest benyttet er det få historiske holdepunkter om.

NOEN AV DISSE TRASEENE har kjente navn for vandrerne over Hardangervidda i dag. Så som de tre Nordmannsslepa: den Store-, den Nordre- og den Søndre Nordmannsslepa. Den Søndre Nordmannsslepa hadde sitt ved stølen Hadlaskard i Veigdalen, den Nordre Nordmannsslepa sitt ved stølen Særebakken i Bjoreiddalen. Fra

Eidfjord gikk den Store Nordmannsslepa gjennom Hjølmodalen på sin ferd mot Bjoreiddalen og videre østover. Bispeveien d.e. den veien stavangerbiskopen fulgte på sin visitasferd til Hallingdal, gikk noe over den Store- og noe over den Nordre Nordmannsslepa.

Størst trafikk hadde disse fjellveiene fra 1600 tallet og frem til 1900 tallet. De viktigste veiene fra Eidfjord tok opp Hjølmodalen og Simadalen. Mens veien gjennom Hjølmodalen var den mest benyttete, må veien opp fra Tveit (Austmannaveien) i Simadal trolig være den eldste.

I USTEDALEN HADDE den Nordre Nordmannsslepa – og Bispeveien sitt utgangspunkt på Tufto. Deretter gikk den over Saabal, Øiestølen frem til Smettbak. Deretter ned til Reinsvadet, Ustebergstølen. Videre under Usteberget, mellom dette og Meinsethovden og til Lakaset på Lakasetfjellet.

Av andre fjellveier i Ustedalen skal nevnes Kyrkjeveien og Fjellsetveien. Men også til Brennbu (Brennsæter) og

Rennedalen gikk det veier til fjells. Felles for disse veiene er at de alle trolig er fra omkring år 1650. Primært brukt av Ustedalens oppsittere til deres støler i Lauvika, Skurdalen og Rennedalen.

TROSS ALL MENNESKELIG aktivitet, er reinstrekkene et av de viktigste momentene for dannelsen av disse veiene inne på Hardangervidda. Ser vi på løpsretningen på reinstrekkene, ser vi at de har vært og i store deler fremdeles er, identiske med hovedslepa over vidda den dag i dag. Jeg hadde nær sagt selvfølgelig. Fortidens veidemenn var jo de første «vandrerne» på vidda. I deres spor har så generasjon på generasjon fulgt.

Underlig er det å tenke på at dagens stier ikke fraviker i særlig grad fra fortidens. Ja, selv bilveiene følger grovt sett de gamle veiene som har lagt der fra eldgammel tid. Deler av dem er blitt holdt ved like av fjellvandrerne, andre steder er de grodd igjen. Bare her og der kan en se sporene fra gammel tid.

PER BREMNES